

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1139437/5

בבית הדין הרבני האזורי ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב שלמה תם – אב"ד, הרב מנחם הגר, הרב גדעון שריון

התובע: פלוני (ע"י ב"כ טו"ר חזקיהו חנימוב)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד גיתית נחליאל)

הנדון: אישה שטוענת ששטר חוב של אבי הבעל הוא מזויף

פסק דין

בתיק שלפנינו נידונה תביעת האיש על הלוואה שלדבריו האשה חתומה על שטר ההלוואה, והוא מבקש לחייבה במחצית החוב.

רקע ועובדות

הצדדים נישאו בשנת 1999. מנישואין אלו נולדו להם שלושה ילדים. הצדדים התגרשו בשנת 2018.

האיש היה איש עסקים. האישה טענה שבקושי עבדה, ועיקר פרנסת הבית הייתה מוטלת על האיש. את כל העסקים עשה האיש בעצמו. האיש רשם חברה על שמה וכיו"ב – וזאת משיקולי מס וכיו"ב. האיש לעומת זאת טען שגם היא הייתה שותפה פעילה בעסקיו, אם כי הוא בעיקר עבד.

האיש טען שיש לצדדים חוב משותף לאביו של האיש בסך של \$595,942. האיש הציג שטר חוב כתוב בכתב יד ונושא את חתימות האישה והאיש. עד כה הוחזר סך של \$68,000 בטרם מועד הקרע, ואותם יש לקזז מהחוב. לדבריו מדובר בכספים שהושקעו בחברה שהקים האיש ולבסוף קרסה.

האישה טוענת שאינה קשורה להלוואה זו, היא אינה מכירה בה כלל, ומעולם לא חתמה עליה, אלא האיש ביקש שתחתום על נייר חלק, ואח"כ הוא כתב על דעת עצמו את החוב.

הצדדים הסכימו בדיון שהתקיים ביום כ"ב באייר תשע"ט (27/05/2019) להיבדק בדיקת פוליוגרף על טענותיהם. לאור הסכמה זאת הפנה ביה"ד את הצדדים לבדיקת פוליוגרף. האישה נבדקה ונמצאה דוברת אמת, אך האיש חזר בו מהסכמתו להיבדק, וביקש לפסול את ההרכב על שהפנה אותם לבדיקת פוליוגרף. בדיון מאוחר יותר שהתקיים ביום י"ד בשבט תש"פ (09/02/2020) טען שלא רצה לסכן סכום כסף גדול בבדיקת פוליוגרף שאינה אמינה כל כך.

ביה"ד הבהיר שלא כפה עליהם את בדיקת הפוליוגרף, אך רצה להיעזר בה כאינדיקציה לבחינת מהימנות גרסאות הצדדים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בדיון שהתקיים ביום י"ד בשבט תש"פ הגיש האיש מסמכים על העברות כספים מחשבונו של אביו לחשבונו להוכחת ההלוואה הנטענת.

האישה טענה שאינה מבינה בעסקים כלל, גם אם ניתן כסף יש חזקה שניתן במתנה, יש ריעותא בשטר החוב, חתימתה מרוחקת מאוד מחתימת האיש, מה שמוכיח שחתימתה הייתה דוגמא על נייר חלק.

האיש טען בסיכומיו שמכיוון שמדובר באביו הביולוגי בלבד שאין לו קשר עימו כל כך, לפיכך אין חזקה שנתן לו במתנה.

בדיון האחרון התברר שבהעברות נכתב שהן החזר הלוואה של האב לבן, לא נתינת הלוואה לבן. כמו כן העברות הכספים היו קודם שנכתב השטר.

אביו של האיש הופיע בדיון האחרון, והסביר שבארה"ב מקובל שמרחיקים את החתימות זו מזו. גם אמר שביקש לכתוב את השטר לאחר ההעברות כי ראה שהעניינים שלשמם נלקחו הכספים מתמהמהים. הוא הודה שהביאו לו את השטר חתום, והוא לא היה נוכח שעת שחתמו עליו הצדדים. הוא הסביר שמה שנכתב "החזר הלוואה" היה טעות של הפקידה. ובהעברה השניה של הכספים הוא הצהיר לפקידה כי ההעברה היא לצורך רכישת אחוזים בחברה. לדבריו זה שאמר סיבה זו, לא אומר שכך הוא המצב.

לאחר הדיון שהתקיים ביום כ"ט בסיון תש"פ (21/06/2020) הורה ביה"ד לצדדים לסכם את דבריהם. הסיכומים הוגשו.

תוך כדי שביה"ד נערך לכתובת פסק הדין התעורר אצלנו ספק בעניין כוונת האישה בעניין הנייר החלק שלדבריה חתמה עליו, לאיזה צורך בדיוק הוא נעשה. לפיכך התקיים דיון נוסף ביום ב' בניסן תשפ"א (15/03/2021). בדיון זה אמרה האישה שמטרת החתימה הייתה לצורך חתימה על מסמכים לצורך מס הכנסה ולא לשם התחייבויות וכיו"ב.

ביה"ד שמע את הצדדים, ועיין במכלול החומר שבתיק ובפרט בסיכומי הצדדים, ולהלן פסק הדין.

דיון והכרעה

השאלות העומדות לפנינו לדיון.

- א. האם האשה נאמנת לומר שחתמה על נייר חלק ולא על ההלוואה.
- ב. האם המרחק בין חתימת ידה של האשה לשטר ההלוואה פוסל את השטר.
- ג. מה משקלה של בדיקת הפוליגרף ביחס לדיני ממונות.

כתב השו"ע חו"מ סימן ס"ט ס"ב וז"ל:

אם טוען ואומר אמת כי היא חתימתי אבל מעולם לא חתמתי על הודאת הלוואה אלא שכחתי וחתמתי שמי בסוף המגילה ואפשר שמצאה זה וכתב עליה או שטוען אמנה הייתה הודאתי זו ביני לבינו אבל לא לוייתי הלוואה זו מעולם נאמן בהיסת במיגו שאם היה רוצה היה אומר פרעתי.

המבואר מהשו"ע, במקרה דנן כיון שהאשה טוענת כן, הרי האשה נאמנת במיגו דפרעתי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אולם יש לדון כי הרי בטענת פרעתי ישנה מחלוקת בין השו"ע לרמ"א האם נאמנת, וכתב הרמ"א לעיל מיניה: "וי"א דאינו יכול לומר פרעתי על כתיבת ידו (טור בשם הרמ"ה וכו') ואין לדיין בזה אלא מה שענינו רואות".

א"כ לדעת הרמ"א האשה אינה נאמנת לומר על נייר חלק חתמתי כיון דאין לה מיגו דפרעתי.

וכבר העיר על כך הבאר היטב שם סק"ב וז"ל: ומה שלא הגיה הרמ"א כאן כלום דהא ס"ל דאינו יכול לטעון פרעתי ודוחק לומר דמיירי כאן בלא קיום דא"כ היה נאמן במיגו דמזויף ואפשר שסמך עצמו על מ"ש לעיל עכ"ל.

והש"ך סק"ד האריך בזה והביא הרבה פוסקים ראשונים ואחרונים ממש רובם ככולם דס"ל דנאמן לומר פרעתי בכתב ידו ומסיק דכן ראוי להורות ואפילו קים לי לא מצי התובע לומר אם תפס בעדים אף דמהני בעלמא בשאר פלוגתא דרבוותא וכל שכן האידנא דנתפשט המנהג דדנין דנאמן לומר פרעתי אפי' תימא דבתחל' לא נהגו כן מכל מקום עכשיו אין אחר המנהג כלום ומש"ה אין לחייבו ג"כ ממה דלא תבע ממנו כתב ידו דיש לומר שסמך על הדין שנהגו וכל זה בסתם אבל כשהדיין רואה איזה אומדנא שלא הי' מניח הכתב יד בידו אם הי' פורע הכל לפי ראיית עיני הדיין כמ"ש הרב (וכתב הט"ז דלפ"ז אין להאמינו בטענת שכחתי כו' במגו דפרעתי דאין זה מגו משום דירא שמא יראה להדיין שלא להאמינו בטענת פרעתי עכ"ל), ומה שצריך לישבע היסת ולא אמרינן דיחזי חתימתו בב"ד לדמות לה דכיון דמצי לאערומי בודאי יערים וישנה כתיבתו כ"כ בעה"ת והביאוהו האחרונים וכתב עוד הש"ך דבכתב ידו בנאמנות אינו נשבע ש"ד במודה מקצת אף על גב דאינו שעבוד קרקעות מ"מ כיון דא"י לכפור ה"ל הילך וע"ל סי' פ"ח סכ"ט עכ"ל.

ובפתחי תשובה שם סק"ד הביא את דעת התומים שחולק וכתב וז"ל:

ועיין בתומים סק"ה שכתב וז"ל: דחילוף כתב הנוהגים בזמנינו, נהגו כל ב"ד בישראל לפסוק דאינו נאמן לומר פרעתי, ואין הטעם רק משום דינא דמלכותא, אלא כיון דדינא דמלכותא שאינו יכול לומר פרעתי, נמצא היה יכול לגבות חובו בערכאות או למסור החילוף כתב ביד אחד מאומות העולם ויגבנו ע"י ערכאות, א"כ אין אדם מניח שטר פרוע כזה ביד המלוה, וע"פ דין תורה א"י לטעון פרעתי, וכן מצא בתשובה [במיוחסות] לרמב"ן סי' כ"ב, ע"ש. ועיין בתשובת חת"ס חלק חו"מ סי' קכ"ח שכתב דמ"מ אם בא ליפרע מנכסי יתומים, פשוט יותר מביעא בכותחא דלא יפרע אלא בשבועה, ולא עדיף משטר חתום בעדים, ואין חילוק בין אם הירושה ביד היורשים עצמם או מופקדים ביד אחרים כו', ע"ש עוד.

המבואר מדברי התומים כיוון שדינא דמלכותא דינא אין האשה יכולה לומר פרעתי וממילא אינה נאמנת בטענתה על נייר חלק חתמתי במיגו דפרעתי, ולדבריו גם בזמננו אנו כיון דע"פ הערכאות מחייבים אדם ע"פ כתב ידו א"כ במקרה דנן אין אדם מניח שטר כזה בידו, והאשה אינה נאמנת בטענתה.

וכדברי התומים מצינו בתשובת נודע ביהודה [קמא חו"מ] סי' י' תשובה מבין המחבר, וז"ל:

במעשה שאחד הלוח לחברו על חילוף כתב כנהוג, ואמנם החילוף כתב היה מאוחר שנכתב בניסן והועמד זמנו בתשרי שאחריו מחמת איזה טעם שהיה להם, וגם לא נכתב בו זמן פרעון כלל, ועתה [קודם שהגיע תשרי] תבע הלוח למלוה שיחזיר לו החילוף כתב שלו כי כבר פרע לו, ואמר לו המלוה אז שלמחר יחפש את השטר בין הכתבים שלו, והמלוה מכחישו שלא פרע לו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עדיין, ושאל השואל הדין עם מי. וכתב דאף דבזמנינו נתפשט בכל העולם לפסוק בכל ב"ד שאינו נאמן לטעון פרעתי על חילוף כתב שנכתב כתיקון המדינה, הטעם הוא הואיל ודינא דמלכותא הוא כן, אבל בנידון דידן שהחילוף כתב מאוחר, והוא פסול לגמרי בדינא דמלכותא, והמלוה חייב קנס בדיניהם, אין לנו לדון בזה רק לאוקמי אדין תורה, ולא הוה אלא כסתם כתב ידו דנאמן לומר פרעתי. ועוד טעם מבורר יותר, דהא שעכשיו אינו נאמן לומר פרעתי, הואיל ובדינא דמלכותא אין להלוה שום טענה נגד חילוף כתב, אמרינן שבודאי לא פרע לו, כי לא מניח החילוף כתב ביד המלוה, פן יתבע אותו בערכאות, אבל בנידון זה אין הלוה מתירא להניח החילוף כתב, כי בידו לבטלו כשתובע אותו בערכאות, ומוכרח המלוה לכפור שאין לו כלל חילוף כתב ממנו כו', ומהאי טעמא נראה דגם הנך רבוותא דס"ל שאינו יכול לומר פרעתי נגד כת"י, מודים בנידון דידן דנאמן לומר פרעתי, ואין המלוה יכול לומר שטרך בידי מאי בעי, דהיכא שביד הלוה לבטל השטר לגמרי, אמרינן בודאי שאינו מקפיד להניח אותו ביד המלוה וכו'. עכ"ל.

העולה מדברי הנודע ביהודה שבכתב ידו במקום דדינא דמלכותא דינא, דאין הלוה נאמן לומר פרעתי, הרי גם בדין תורה הדין כן וכדבריו וז"ל: הואיל ובדינא דמלכותא אין ללוה שום טענה נגד חילוף כתב, אמרינן שבודאי לא פרע לו, כי לא מניח החילוף כתב ביד המלוה, פן יתבע אותו בערכאות.

נמצא כי יש מחלוקת הפוסקים האם יכולה האשה לומר פרעתי. לדעת התומים והנודע ביהודה כיון דינא דמלכותא דינא אין האשה יכולה לומר פרעתי וממילא אינה נאמנת בטענתה על נייר חלק חתמתי במיגו דפרעתי.

והנה גם אם נימא כדעת החולקים דינא דמלכותא דינא, עדיין יש לדון במקרה דנן, כיון שמועד פירעון השטר הוא בתאריך 1.1.20, והדיונים החלו קודם מועד זה, הרי שטענת האשה על נייר חלק חתמתי במיגו דפרעתי הוא בתוך זמן ההלוואה, וקיי"ל חזקה אין אדם פורע תוך זמנו וממילא אין לה מיגו דפרעתי.

וכן כתב בפשיטות הנודע ביהודה סימן י' הובא בפתחי תשובה סימן ס"ט סק"ד וז"ל:

אמנם אעפ"כ יש להסתפק בזה מצד אחר אי יכול לומר פרעתי, הואיל וע"פ הדין אין על הלוה חיוב לפרוע תוך משך זמן דביני ביני [עמ"ש בזה לעיל סימן מ"ג סעיף י"ב ס"ק ג'], אפשר הוה זה כאילו היה קובע זמן שלא לשלם לו עד אחר ג' תשרי, דאינו יכול לומר פרעתי תוך זמנו כמבואר בסימן ע"ח [סעיף א'], או דילמא דזה דמי לסתם הלוואה תוך שלשים יום כו'. והאריך בזה להוכיח דאמרינן חזקה אין אדם פורע בין הלוואה לזמן המאוחר שנכתב בשטר, דהוי כמו קביעת זמן, ואם כן אף בנידון דידן י"ל דהלוה אינו נאמן לומר שפרע, הואיל ועדיין לא הגיע זמן השטר. עכ"ל.

וכן כתב ערוך השולחן סימן ס"ט שם בפשיטות, ולא מצאתי מי שחולק על סברא זו.

המורם מן האמור הוא במקרה דנן אין האשה נאמנת לומר על נייר חלק חתמתי ולא להתחייב שהרי אין לה מיגו דפרעתי מהטעמים הנ"ל כיון שהוא תוך הזמן וכן מדינא דמלכותא אינה נאמנת לומר פרעתי וכן מדין שאינה נאמנת לטעון פרעתי נגד כתב ידה.

אולם עדיין יש לדון מצד ריחוק חתימת האשה מן הכתב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ריחוק חתימת האישה מהכתב

הריחוק הבולט של חתימת ידה מהשטר מעורר בלא ספק חשד, וכבר כתב הש"ע חושן משפט מ"ב ס"ג שמוטל על הדיינים לדקדק בכתיבת השטר ובסימנים מחשידים בו, ואם נראה בו חשד על הדיינים לחקור היטב.

מכיוון שחתימת ידה מרוחקת מאוד מהכתב לפיכך זהו שטר שיכול להזדייף, והוא פסול כמבואר בשו"ע חו"מ סימן מ"ה ס"ו וז"ל:

ידקדקו העדים שלא ירחיקו מהכתב רוחב שני שיטין. ואם הרחיקו שני שיטין, פסול, אפילו כתב: שריר וקיים. אפילו ידוע שלא הוסיף ולא זייף בו שום דבר. ואפילו טייטוהו בדיו (פירוש מלאו נקודים נקודים של דיו), פסול, שלא יאמרו: חתמו על הטיוטא ולא על עיקר השטר עכ"ל.

והנה בסעיף ז' שם כתב השו"ע וז"ל:

הא דאמרינן שאם הרחיקו ב' שיטין פסול, היינו למגבי ביה ממשעבדי, אי נמי מבני חרי, אם הלוח טוען: פרעתי. אבל אינו יכול לטעון לא היו דברים מעולם. עכ"ל. אולם נראה דהטעם הוא כפי שכתב הטור בשם רבינו יונה אבל אינו יכול לטעון להד"מ כיון שניתנה עדות זו להכשיר אילו מילאוהו בקרובים, וזה הטעם שייך בחתמו בו עדים והרחיקו חתימתם מן השטר חוב, אבל בכתב יד לא שייך סברא זו שהרי מדובר שאין עדים אלא רק חתימת ידו.

אולם עדיין יד הדוחה לחלק, שהרי בהלכה זו איירי בעדים ומנא לן בהרחיק כתב ידו מן השטר דפסול.

ומצינו בשו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - חושן משפט סימן כה אשר נישאל בכעין זה וז"ל:

הנה שורש שאלתו עשיר אחד שבק חיים וגם הניח ברכה אחריו ואמנם גם הוא חייב לאחרים ובאו שני אחים שותפים סוחרים אשר המנוח היה תמיד עסקו עמהם ואמרו שני אחים הנ"ל שהמנוח חייב להם סך מסויים בעד סחורות שלקח מהם בהקפה והראו פנקס שלהם רשום בו מה שלקח המנוח ע"פ שפעציפיקאציאן מפורש כל מין ומין והמנוח חתום תחת השפעציפיקאציאן רק בין הרשימה ובין החתימה היה ריוח נייר חלק בלי כתב כמו ארבע וחמש שורות ובתוך המרחק הנ"ל היה כתוב פרעון מהמנוח סך חמשים זהובים. והנה מעלתו שואל אם מוציאין מהיתומים ע"פ כתב הזה: תחלה אדבר איך היה הדין אם היה המנוח בחיים והיה טוען פרעתי איך היה דינו. והנה גדולי הראשונים נחלקו אם יכול לטעון פרעתי נגד כתב ידו והמחבר בשלחנו הערוך סימן ס"ט החליט שיכול לטעון פרעתי והרמ"א בהג"ה הביא גם דעת החולקים ולא הכריע לחלוטין רק סיים שאין לדיין בזה אלא מה שענינו רואות. והנה גם לדעת הפוסקים שאינו יכול לטעון פרעתי אכתי יש לדון בזה שיש איזה שיטות חלק בין הכתב להחתימה מה דינו והא ודאי שאם היה השטר בעדים והיה מקום חלק בין השטר לחתימת העדים שיעור שני שיטין וק"ו יותר שהשטר הוא פסול כמבואר בסימן מ"ה סעיף וי"ו. ואמנם שם הטעם שהעדים עשו שלא כהוגן שחתמו שטר שיכול להזדייף, אי מטעם שכתב הסמ"ע דהיינו שיכול לחתוך כל העליון ויכול לכתוב במקום החלק שטר חדש, ואי מטעם שכתב הש"ך שיכול להוסיף בשטר הזה עצמו במקום החלק מה שירצה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואמנם כל זה שייך בשטר בעדים ששם אין העדים יכולים לומר שהם האמינו לבעל השטר שלא יעשה שום זיוף כי היו בטוחים בו דגברא מהימנא הוא כי לאו כל כמינייהו לעשות דבר שיכול להיות בו ריעותא לאיש על ידי בטחונם בהימנותא דבעל השטר. אבל בכתב ידו והוא עצמו הרחיק חתימתו ולא חשש שמא יוסיף או יחתכנו ויכתוב שטר חדש כי האמינו לבעל השטר וכיון שהוא בעצמו האמינו והרשות בידו לעשות בשלו להאמין מהי תיתי נפסול אנחנו הכתב הזה.

אולם נראה דאינו דומה לנידון דידן שהדיון שם מצד עצם השטר חוב דפסול בעצמותו בהרחיקו העדים כיון שלא עשוי כתיקון חז"ל ואינו שטר, ובעשיר אין הכחשה שם על עצם ההלוואה אלא הדיון על הכתב ידו האם מצד עצמותו הוא כשר, משא"כ במקרה דנן דהאשה צווחת ככרוכיא שלא הייתה הלוואה, והשטר מזויף לא שייך לבא בתביעות אליה מדוע הרחקת את החתימה ואיך דאפסידא אנפשיה, שהרי היא טוענת שחתמה על נייר חלק והבעל הוא שהוסיף את שטר ההלוואה.

ונראה להוכיח כן מהמשך דברי הנודע ביהודה שכתב וז"ל:

אלא דאכתי יש חשש שבאמת שמעון לא חתם עצמו בפנקסו של ראובן כלל רק חתם בנייר בפני עצמו ונפל ממנו ומצאו ראובן וכרכו להנייר הזה בפנקסו ודבר זה יש לברר אם כל הנייר שבפנקס שיש בו דפים הרבה הכל הוא מן רושם אחד שדרך האומנים שעושים נייר שכל אחד הנייר שלו מסומן ברושם שלו אז שוב זה הוא חשש רחוק מאד שיזדמן ששמעון יחתום עצמו בנייר של רושם הזה עצמו ויאבדנו וימצאו ראובן שיש לו פנקס מנייר של האומן הזה והוא יותר רחוק מנפילה דיחיד, אלא דאכתי יש לחוש שכל הפנקס הוא בערמה ושמעון חתם עצמו בנייר ונאבד ממנו ומצאו ראובן וראובן הערים וקנה נייר מרושם כזה ועשה מן הכל פנקס. לכן יש לחפש בדברים הנכתבים בפנקס ההוא בדפים הקודמים אם יש הוכחה ברורה שדברים הללו נכתבו כבר זה זמן רב ואז אין כאן חשש זיוף ולא חשש נפילה וכו' עכ"ל.

הרי שגם הנודע ביהודה חש לאפשרות הזו שהוא חתם על נייר חלק ומצאו חברו וכתב עליו שטר ולכן כתב דעל הדיין לברר היטב את הדבר.

הנודע ביהודה שם הוסיף לתלות זאת במחלוקת הסמ"ע והש"ך שם וז"ל:

אבל באנו בזה למחלוקת שבין הלבוש בע"ש ובין הסמ"ע והובא בסמ"ע בסימן מ"ח שאם ממרם חתום בו שמעון ובצד השני מעבר לדף במקום שרגילים בו לכתוב השטר חוב הוא חלק לגמרי שהסמ"ע סובר שהמוציא חתימה זו יכול לגבות בו הסך שאומר שהלווה על זה ואמרינן שהלווה האמינו ומסר לו חתימתו סתם כדי שיוכל המלווה לכלול גם היזקות שיגרום לו. ודעת הלבוש שאינו יכול לגבות בו והש"ך בסי' ס"ט הסכים עם הלבוש. ואמנם הלבוש יהיב טעם לפי שאין דרך בני אדם להאמין לחבירו חתימה כזו ומיחשב זה ריעותא ואמרינן שחתימה זו הכין שמעון לכתוב בו כשילוה מעות יכתוב מעבר לדף הסך שילוה לעצמו ונפל ממנו ומצאו ראובן. והש"ך יהיב טעם אחר שבמה יגבה הלא אין כתוב בו שום חיוב ולא שום דבר ובמה יתבע אם לא מטעם שהרי היה יכול לכתוב מעבר לדף הסך הזה וכיון שמטעם מיגו אתה רוצה לחייבו הוי מיגו להוציא וקיימא לן דלא אמרינן מיגו להוציא.

העולה מדברי הנודע ביהודה, שלדעת הלבוש והש"ך אכן אין גובים בשטר זה, וכין שהאשה היא מוחזקת יכולה לומר קים לי כדעתם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ועיין עוד בשו"ת שבות יעקב חלק א סימן קמט מעשה כעין זה וז"ל:

כבר נשאלתי כהאי מעשה ממש מה"ה מוהר"ר מאיר פערלש נאמן דקהלתינו בהיותו בעיר מלוכה וינא והשבתי לו וז"ל כיון שיש כאן ריעותא שניכר ונראה כאלו נכתב החיוב זמן רב אח' החתימ' וא"כ הוי כאן עדיין החתימ' על נייר חלק מבלי שנכתב עליו שום משמעו' דלדעת העיר שושן סי' מ"ח והב"ח שם אינו כלום וכ"כ הב"ח בתשו' סי' ל"ב אף דהסמ"ע שם חלק עליו מ"מ הרי הש"ך בסי' ס"ט ס"ק י"ז חוז' ועוש' סמוכ' לדברי הע"ש דמשו' מגו דהוי כתב עליו מה דבעי אין לחייב החתום דהוי מגו להוציא ממון ע"ש: ועוד נלע"ד דזה הוי מגו גרוע די"ל שהיה מתירא לכתוב עליו דאולי יהיה הרגישו בדבר מפני השתנו' הדיו והכתב ולעולם מאחר נפל אחר שנחתם זמן מה ועוד כתב הש"כ שם בשם אביו הגאון ז"ל ראי' לדין זה מהגמ' דכתובות דף כ"א דלמא משכח אינש דלא מעלי וכתב עליו מה דבעי ואי ס"ד שיהא חייב לשלם על חתימה חלק אמאי צרי' לכתו' עליו מה דבעי הלא בלא כתב עליו ג"כ יכול לתבוע מה דבעי עכ"ל הש"כ אף דגברא חזינא וראיה לא קחזינא ויש לדחות דבאמת הא דגובין בחתימה חלק הוא ג"כ מה"ט דמגו דכתב עליו מה דבעי וא"כ זה הוא ג"כ כוונת הש"ס וק"ל ועוד דודאי אם היה מותר לחתום אסיפא דמגילתא ודאי היו הכל מודים שלא היה יכול לתבוע בחתימה חלק כיון שנהגו לחתום כך והנתבע היה יכול לטעון כן שאני חתמתי והוא מצא כן משא"כ עכשיו שתקנו חכמי' שלא יחתום כי אם ארישא דמגלת' מטע' דכת' עליו מה דבעי א"כ יכול לתבעו בחתימתו החלק דאל"כ איך עבר וחתם את עצמו אם לא שהי' חייב להתובע והאמינו מה שיטעון עליו ודוק:

מ"מ בעיקר הנדון נ"ל שאין להוצי' מיד מוחזק בחתימה חלק או כנדון דידן כי יכול לומר קים לי כהני פוסקים עכ"פ וכדעת הב"ח רק במקום שנהגו לגבות בו ע"פ תיקוני מדינה: וכל זה כשהדבר ברור לחוש הראות שנסתנה בחתימה מחמת שנתיישן שנכתב זמן מה קודם כתיבת החיוב שלמעלה אבל אם אפשר לתלות מחמת השתנות הדיו עצמו והוא דבר המצוי שאין כל מיני דיו שווים במראה ודאי אין לפסול אם הוא מקוים בנאמנות ומ"מ אם נראה לדיין אומדנות שיש חשש ערמה בדבר זה יכול להשביע שבועה חמורה את ראובן אף שאינו חייב שבועה מדינא כמבואר פשוט בש"ע חושן משפט סי' ט"ו כנ"ל ה"ק יעקב.

אתה הראת לדעת כי במקום שיש רעותא כגון נייר חלק בין החתימה לשטר לדעת השבות יעקב אין להוציא מיד מוחזק כי יכול לומר קים לי כהני פוסקים הש"ך והעיר שושן והב"ח.

לפיכך בנדון דנן אין לחייב את האישה בשטר הנדון.

הדיווח באשר למהות ההעברות

ריעותא נוספת בשטר ובחוב היא שהאיש טען שההלוואה ניתנה ע"י העברות שהעביר אביו לחברה. על מהות ההעברות נכתב "החזר הלוואה". אומנם פעמים רבות אנשים מצהירים על העברה שנעשתה לצורך שונה מהצורך האמיתי שלה, אך בדרך כלל זה כדי שלא להתחייב במס. במקרה דנן גם אם היה מצהיר את האמת לפי דבריו, שמדובר בהלוואה, לא היה אמור להיות מיסוי על כך. לפיכך למה היה לו לשקר? בדיון אמר האב תירוץ גרוע שמדובר בטעות של הפקידה, אך למה טעתה כמה פעמים, הרי לא מדובר בהעברה יחידה.

לפיכך יש לפנינו ריעותא בגרסת האיש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חשד להברחת הכסף

עוד יש להעיר, שבמקרה דנן האישה פקפקה בכתב ההגנה שהוגש באוקטובר 2018 באשר למהימנות טענות האיש בדבר ההפסדים של החברות שהוקמו. לאיש לא הייתה ידיעה בעניין עסקי האיש, היא לא הייתה מעורבת בפעילות העסקית שלו, ולא הוצגו לפנינו מסמכים באשר לקריסה הכלכלית. ייתכן שכספי ה'הלוואה' מוחזקים בידי האיש במקום כלשהו, והוא רוצה להשית עליה את החובות בלי לתת לה את הזכויות...

מהימנותה של בדיקת הפוליגרף

לדברינו הנ"ל יש לצרף גם את נושא בדיקת הפוליגרף.

הצדדים הופנו לבדיקת פוליגרף, האיש סירב להיבדק, בעוד האישה הסכימה, נבדקה, ונמצאה דוברת אמת. אין ספק שבדיקת הפוליגרף אינה הוכחה מוחלטת, אלא יש כמה אחוזים של אי דיוק.

ברור שלאור זאת אי אפשר להוציא ממון על סמך הבדיקה, שהרי אין מוציאים ממון מספק, ואפילו על סמך רוב אין מוציאים, כמבואר בבבא קמא מו ע"ב.

אך לכאורה לגבי שאר עניינים אם עבר אדם בדיקת פוליגרף ונמצא משקר יש לכאורה לדון זאת כרוב, היות שהסטטיסטיקה והמחקר מורים כי ברוב גדול של המקרים, מעל 90%, הבדיקה מהימנה. לפי זה לכאורה בוודאי יש לומר שבדיקת הפוליגרף תועיל להעמיד את הממון בחזקתו, ולא נוציא מהאישה.

אומנם מצאנו פסק דין שפורסם בפד"ר יג עמ' 224 (הגר"ע יוסף, הגר"א ולדנברג והגר"א שפירא) שבו שללו פסיקה על סמך בדיקת פוליגרף בעניין אישה שבעלה חשד בה שזינתה, וזה לשונם שם:

לשלוח את האשה לבדיקה במכונת - אמת, לדעתי אין לזה כל מקום בהלכה... שגזירת התורה היא שרק על פי שנים עדים יקום דבר, וכבר היה הדבר לעולמים שהחכם מכל אדם רצה להמציא שדיון שיפוטי יוכרע על פי דברים שבלב, לפי גודל חכמתו בטבעי בני האדם ומחשבותיהם, והניעו אותו מזה מן השמים, כמאמרם ז"ל: "ביקש קהלת דברי חפץ, ביקש קהלת לדון דינין שבלב שלא בעדים ושלא בהתראה, יצתה בת קול ואמרה לו וכתוב ישר דברי אמת על פי שנים עדים וגו'" (ר"ה כ"א, ע"ב)

אך המעייין שם יראה שהטענה שם היא שאין לחייב את האישה להיבדק בפוליגרף, ושם עדיין לא נבדקה, ועל זה היה הערעור, שביקש המערער לחייב אותה להיבדק, ועל כך ענו לו שאין לחייב אותה להיבדק, שאין זה הכלי המקובל לפי כללי ההלכה בפסיקת הדין. אין זה דומה לנדון דידן שכבר נעשתה בדיקה כזו, ויש עלינו לדון מה הדין כעת. אם יש לבדיקת הפוליגרף דין רוב אין סיבה שלא לדון זאת כפי המקובל בהלכה ביחס לרוב.

אומנם הגר"ע יוסף לא הביע את דעתו בפסה"ד הזה אלא רק צירף את חתימתו עליו, אך ביביע אומר ז' חו"מ סימן ח כתב בפירוש את דעתו בעניין, ושם הרחיק לכת וכתב שבדיקת הפוליגרף אינה נחשבת אלא כאומדנא גרועה, ואין להסתמך עליה כלל וכלל בשום עניין, וזה לשונו:

בדיקת הפוליגרף לא חשיבא אומדנא אפי' לפטור. דהויא אומדנא גרועה, כי לפעמים יש סיבות מיוחדות להתרגשות הנחקר ועליית לחץ הדם שלו, ואין הכרח כלל לקבוע שהוא משקר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הוא גם הוסיף שבדיקת הפוליוגרף מתבססת על התרשמות החוקר, והרי הוא אינו אלא עד אחד, ואיך יהיה נאמן.

בעניין קושיותיו על בדיקת הפוליוגרף, לדעתנו אין להתעלם מאחוזי ההצלחה הגבוהים שלה, ולפיכך בוודאי שיש לומר שיש בזה רוב, אלא שיש גם מיעוט של אי הצלחות.

יצוין כי הגר"ע יוסף זצ"ל הוסיף וכתב:

כי אם במשך הזמן ישכללו אנשי המדע את המכונה שתהיה אמתית ומדויקת יותר, אז יש לדון בהתאם לתוצאות הבדיקה של המכונה.

ומכתיבת אותה תשובה עברו כ-37 שנים אין ספק שהמכונה עברה שכלולים רבים מאז.

בעניין טענתו שהחוקר הוא עד אחד, וברוב הפעמים הוא אף עד פסול, כבר נכתב בפד"רים השונים שיש לסמוך על מומחים למרות שאינם עומדים בגדרי הלכות עדות: מצאנו ברמב"ם אישות כא"י ובשולחן ערוך אה"ע פ"ט שבמקרה של מחלוקת האם אישה מורדת ממלאכה מושיבין אישה או שכנים ביניהם, וכיו"ב כתב הרמ"א באה"ע עד"י שאם יש מחלוקת האם האישה גורמת קטטה או משפחת בעלה מושיבין איש או אישה נאמנים שם, וכן מצאנו ברמ"א חו"מ לה"י שיש תקנת הקדמונים שבמקום שאין אנשים רגילים להיות והוא דבר אקראי גם נשים נאמנות.

מצאנו שדנו הפוסקים במקור דין זה, האם הוא רק מתקנת הקדמונים או שמקורו מהגמרא:

בשו"ת מהרי"ק סימן קעט הביא תקנה של רבנו תם בעניין:

כתב בתקנת קדמוניות מר"ת שאפילו אשה יחידה או קרוב נאמנים להעיד שראו שהכהו כו'. וכן קטן כדאיתא התם ומפרש שם הטעם לפי שאין פנאי להזמין כשרים פתאום לזה וה"ה נמי בדין מבזה ת"ח וקל וחומר הוא לפי הנראה לעניית דעתו. ועוד שהרי מצאתי כתוב במקום אחר בשם ר"ת וז"ל ואשה או קרוב נאמנים על זה וכן בכל דבר קטטה שאין עדים רגילין להיות בדבר מזומנים וכן למוסר מאומד נאמנים עליו לפי שכשהלשין לא היו שם עדים עכ"ל הרי לך בהדיא דלכל דבר קטטה אשה או קרוב נאמנים

הגר"א בסימן לה סקי"ד כתב סמך לזה מדין חיה שנאמנת על הוולד הנוולד לעניין יוחסין ובכורה. גם הנודע ביהודה בתשובה (מהדורא תניינא חו"מ סימן נח) כתב:

"שורש הדבר, שבמקום שנשים שכיחי ואנשים לא שכיחי אז יש להאמין הנשים ולא מצד התקנה לחוד. ויש אפי' סמך לזה מדברי הגמרא שנאמנת החיה לומר זה בכור אבל בעסק קטטות והכאות ומסירות ששם כשם שלא שכיחי אנשים כך לא שכיחי הנשים והוא רק תקנת הקדמונים כיון שהדבר עצמו אינו שכיח והוא דבר שאירע פתאום ואין פנאי להזמין הכשרים תקנו הקדמונים להאמין הנשים.

כלומר, במקום שלא מצויים עדים כשרים מדינא יש להאמין לעדים פסולים כשם שמצינו בחיה, ורק במקום שלא מצויים גברים כנשים יש צורך בתקנה.

וכבר הביא דעה כיו"ב בשו"ת מהרי"ק סימן קעט, ושם נראה שלפי דעה זו בכל עניין אין זה מצד התקנה, גם במקום שאין הבדל בין נשים לגברים, ודלא כהנודע ביהודה:

בתשוב' שאלה סביב המרדכי בפרק החובל וז"ל נשאל נשאלנו על דבר הריבות והמחלוקת והחרופים אם הנשים והקרובים יכולין להעיד ודאי הוא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דנאמנת אפילו בדבר שיש בו ממון כדאמרינן התם החיה נאמנת לומר זה בכור אפילו יש בו הוצאות ממון ה' סלעים לכהן.

גם בנידונים כדין על פי רוב אין מצוי שיהיו עדים בדבר, ולכן על פי האמור לעיל יש לקבל בעניינים כדין גם עדות שאינה כשרה לפי כל כללי והלכות עדות, ועל זה הסתמכו בבתי הדין להסתמך על פקידי הסעד ועל מומחים שונים בעניינים הנידונים לפנייהם (עיין פס"ד של ביה"ד באר שבע בתיק 1002103 מיום 4/11/18, פס"ד של ביה"ד הגדול בתיק 1086472 מיום 20/12/16).

נשוב לעניין פסה"ד הנ"ל של ביה"ד הגדול: באשר לראיה שהביאו משלמה המלך, שלמה המלך רצה לפסוק בדרך שלא מצאנו כמותה בהלכה כלל, לפי חכמתו בהכרת טבע בני האדם ומחשבותיהם, אך רוב הוא בוודאי אחד מהכלים המקובלים בהלכה כמבואר בחולין יא ע"א, ואם כן למה שלא נפסוק לפיו?!

עיינ בדברי הגמ' שצוטטה בפסה"ד הנ"ל, בבלי ראש השנה דף כא עמוד ב, ושם נאמר:

בקש קהלת למצא דברי חפץ, בקש קהלת להיות כמשה, יצתה בת קול ואמרה לו: וכתוב ישר דברי אמת ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. וחד אמר: בנביאים - לא קם, במלכים - קם, אלא מה אני מקיים בקש קהלת למצא דברי חפץ - בקש קהלת לדון דינין שבלב, שלא בעדים ושלא בהתראה, יצתה בת קול ואמרה לו: וכתוב ישר דברי אמת - על פי שנים עדים וגו'.

כלומר, בניגוד לאמור בפסה"ד הנ"ל, שלמה המלך לא רצה לפסוק לפי חכמתו ולפי ידיעתו בטבעי בני אדם, אלא לפי כוח נבואי שהיה לו, ולכן לפי חד מאן דאמר אמרו לו שאינו נביא כמשה, ולפי אידך מאן דאמר אמרו לו שאומנם יש לו כוח נבואי כשל משה, אך אין לפסוק כן בדין תורה.

אולם יש להעיר עליהם ממעשה דר' בנאה בבבא בתרא נח ע"א שפסק שלא בדרך מקובלת:

ההוא גברא דשמעה לדביתהו דקא אמרה לברתה: אמאי לא צניעת באיסורא? הך איתתא עשרה בני אית לה, ולית לי מאבוך אלא חד. כי שכיב, אמר להו: כל נכסי לחד ברא, לא ידעי להי מינייהו. אתו לקמיה דרבי בנאה, אמר להו: זילו חבוטו קברא דאבוכון, עד דקאי ומגלי לכו להי מינייכו שבקא. אזלו כולהו, ההוא דבריה הוה לא אזל, אמר להו: כולהו נכסי דהאי.

ואכן ביביע אומר הנ"ל נשאר בצריך עיון מחמת מקור זה.

ומצינו שכבר פרופ' אליאב שוחטמן פקפק והעלה הסתייגויות שונות נגד פסק הדין הנ"ל במאמר שפרסם בתחומין ז' "ההסתייעות בפולגראף בבית הדין הרבני".

ובספר משפטיך ליעקב של הרה"ג צבי יהודה בן יעקב האריך הרבה בעניין בדיקת הפולגראף חלק ד סימן כג. לדבריו, בדיקת הפולגראף אינה אומדנא דמוכח, ודווקא אם יש מובהקות של אחד לאלף חשיב אומדנא דמוכח. אומנם הוא מתבסס שם על האמור בשו"ע חו"מ טו ד שדיין יכול לפסוק על פי אומדנא, ושם מדובר לעניין הוצאת ממון וכיו"ב, ובזה בוודאי שצריך אומדנא דמוכח טובא, שהרי אין מוציאין ממון על פי רוב, אך לעניין שייחשב רוב ולאסור אישה - אין משם ראיה נגדית כלל וכלל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בבית הלל כג במאמר של הרה"ג יצחק אושינסקי "מכונת אמת בהלכה" כתב שגם אם נתייחס למכונת האמת כאומדנא אין מקום לאומדנא אלא בדיני ממונות ולא באיסוריין וערווה, מפני שהחמירו בזה חכמים.

עוד יש להעיר על מה שכתבנו בעניין הסתמכות על בדיקת הפוליקרף מדין רוב, שמצאנו שכתב הרמב"ן במלחמת ה' קידושין דף כב עמוד א בעניין מה שאמרה הגמ' שחוששין לסבלונות (היינו שחוששין שהיא מקודשת, והסבלונות הם סימן לקידושין) גם במקום שרובם שולחים סבלונות ואחר כך מקדשים, ולכאורה קשה, שהרי לא פוסקים כר' מאיר שחושש למיעוט, ואם כן למה לא הולכים אחר הרוב ואינה מקודשת, ועונה הרמב"ן שם בקידושין דף כב עמוד א בדפי הרי"ף

הטעם לשאלה זו שאין רוב זה דומה לפלוגתא דר"מ וחכמים דהתם רוב חיוב וטבע הוא וא"א אלא כן אבל כאן אינו אלא מנהג ופעמים הרבה שאדם נוהג כמנהג המיעוט לפיכך במקום איסור אשת איש החמירו לחוש.

כלומר, אם הרוב תלוי בדעת בני אדם ובהתנהגותם – חוששין למיעוט לכולי עלמא. לכאורה עולה שאין זה רוב, ואם כן לבדיקת פוליקרף, שיש מקום לומר שהיא תלויה במנהג בני אדם, ויש שיכולים להטעות אותה, אין דין רוב.

אומנם מדברי הרמב"ן עצמו עולה שמעיקר הדין זהו רוב אלא שחז"ל חששו למיעוט לחומרא בלבד, וכן כתב בשב שמעתתא שמעתא ד פ"ו ושערי יושר ח"ג פ"ג אות מז. לפיכך אין סתירה כלל לדברינו לעיל מדברי הרמב"ן הללו.

אומנם במשפט החילוני מסתייגים מאוד מבדיקת הפוליקרף, אך עיון בהנחיות היועץ המשפטי לממשלה בעניין שימוש בבדיקת פוליקרף על ידי רשויות המדינה, הנחיה מס' 3.1102, שם סקרו היטב את הנושא בעיקר מההיבט המשפטי, מראה שההסתייגויות נובעות משתי סיבות: האחת – אין אמינות של 100% או קרוב ל-100%. שנייה – מדובר בבדיקה שפוגעת בפרטיות האדם ובכבודו.

שתי סיבות אלו אינן קיימות בנדון כדידן: הסיבה הראשונה אינה קיימת מפני שגם אם יש ספק יש להתיר את הממון בחזקתו, כל שכן אם יש רוב, ואין צורך בדיוק מרבי. הסיבה השנייה אינה קיימת מפני שאנו עוסקים כעת בשאלה איך להתייחס לתוצאות הבדיקה, ולא האם לחייב אדם להיבדק.

מכל האמור לעיל נראה שיש בבדיקת הפוליקרף לכל הפחות ליצור ספק, וממילא יש לומר בנדון דידן שהמוציא מחברו עליו הראיה, ואין להוציא מהאישה כפי תביעת האיש.

משמעותה של הסכמה להיבדק

בנדון דנן הסכים האיש להיבדק אלא שאח"כ חזר בו. אם הסכים הנבדק להיבדק ושב"ה"ד יפסוק על סמך תוצאות הבדיקה יש תוקף לבדיקה, שהרי לא גרע מהאומר נאמן עליי אבא וכיו"ב, והוא הדין כל סטייה מהדרך המקובלת לדון אף היא כשרה אם הסכימו בעלי הדין עליה כמבואר בשו"ע חו"מ סימן כב, כגון האומר דור לי בחיי ראשך, השבע וטול וכו'.

אומנם ראה ב"משפטיך ליעקב" חלק ד סימן כג אות ד שכתב שלא מסתבר לו שקבלת פוליקרף דינה כנאמן עליי אבא, שזה שייך רק כשמקבל מי שהוא עד פסול כעד, אבל אי אפשר לקבל מי שאינו עד כלל כעד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אך הוא כתב כן מסברה ולא הביא ראיה לדבריו, ואף הקשה בעצמו על דבריו שם. בהמשך הדברים נבאר שהטעם לדין זה הוא מדין קניין או הודאת בע"ד, ולפי שני טעמים אלה אין מקום לסברתו, ואין חילוק אם האמין לאדם או לבדיקת פוליגרף. גם ראה דיני בוררות של הרב יועזר אריאל עמ' רח וכן אורות המשפט של הרב אושינסקי עמ' רכו שכתבו שבדיקת פוליגרף בהסכמת הצדדים דינה כנאמן עליי אבא.

בסנהדרין דף כד עמוד א אומרת המשנה:

אמר לו: נאמן עלי אבא, נאמן עלי אביך נאמנים עלי שלשה רועי בקר, רבי מאיר אומר: יכול לחזור בו, וחכמים אומרים: אינו יכול לחזור בו. היה חייב לחבירו שבועה, ואמר לו: דור לי בחיי ראשך רבי מאיר אומר: יכול לחזור בו, וחכמים אומרים: אין יכול לחזור בו.

ביד רמ"ה מסכת בבא בתרא דף יג עמוד ב כתב שדין נאמן עלי אבא או אביך הוא מדין הודאת בע"ד:

וכיון דאמר תובע נאמן עלי אבא או אביך ולא הדר ביה קודם גמר דין הימניה עילויה כחד כשר וכמאן דאודי ליה לנתבע בהיא סהדותא דמי.

וכן גם כן כתב רשב"ם בבבא בתרא דף קכח עמוד א לגבי האומר לחברו השבע וטול את העבד שאתה תובע:

כיון דעל פיו נשבע ובצוואתו צריך לתת לו העבד דכיון דהטיל עליו שבועה הא הימניה בשבועה וכמאן דאודי ליה שהוא עבדו של זה הנשבע דמי.

גם באור זרוע חלק ג פסקי בבא בתרא סימן קה כתב שזה מדין הודאה.

מאידך גיסא, הרמ"ה בסנהדרין כד ע"ב כתב שחיובו במקרה שאמר נאמן עלי אבא או אביך הוא מפני שגמר ומקני, ומשמע שזה מדין קניין ולא מדין הודאת בע"ד.

לענ"ד נראה ליישב את הסתירה לכאורה ברמ"ה באופן פשוט: שני הדברים נכונים, יש גם בחינה של הודאה וגם בחינה של קניין. במקרה שמקבל על עצמו דיינים אין מקום להודאה, שהרי אין שם עניין של נאמנות אלא של פסיקת הדין. לפיכך שם מדובר בקניין דווקא. במקרה שמקבל על עצמו עדים או ראיה, כגון שאומר השבע וטול – מדובר בנאמנות. הרמ"ה בבבא בתרא דיבר על עדות כפי שמבואר בדבריו, ובזה שייכת הודאה, ואילו בסנהדרין מבואר שקיבל אותם כדיינים, ובזה אין אפשרות להעמיד אלא מצד קניין.

אלא שקשה, מניין לרמ"ה שיש בזה משום הודאה, למה שלא נבאר את כל המקרים מדין קניין? מצאנו תשובה לשאלה זו ברשב"ם בבא בתרא דף קכח עמוד א בעניין מי שאמר לחברו השבע וטול את העבד שהוא טוען שגנבו:

אינו יכול - זה המחזיק לחזור בו ולומר משטה הייתי כך שהרי פטור הייתי וגם לא נתחייבת לי שבועה כדי לישבע וליטול דאין אדם נשבע ונוטל ולא הקניתי לך בקנין לתת לך העבד אם תשבע עליו אלא כיון דעל פיו נשבע ובצוואתו צריך לתת לו העבד דכיון דהטיל עליו שבועה הא הימניה בשבועה וכמאן דאודי ליה.

וכן כתב באור זרוע, שכתב בחלק ג פסקי בבא בתרא סימן קה. כלומר, קשה לרשב"ם ולאור זרוע למה אינו יכול לחזור בו לאחר שנשבע הלה כאמור בבבלי בבא בתרא קכח ע"א, הרי לא היה קניין. לכן היה צריך לחדש שמדובר בהודאה, והודאה אינה צריכה קניין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יצא לנו אפוא שבדין נאמן עליי אבא יש בחינה של הודאת בעל דין אם בא לתת נאמנות לאביו. לפי זה גם בנדון דנן של פוליגרף, אם האמין את המכשיר הרי זו בחינה של הודאת בעל דין.

בעניין הסוגיה של נאמן עליי אבא מצאנו בחזון איש הסבר חדש. בחזון איש סנהדרין יז אות ד כתב בשם הרשב"א המובא במהרי"ק קפב (באמת אינו נמצא שם אלא בסימן קפא) שהדבר מועיל מפני שהחשיב את הפסולים כבית דין, וחשיב כתקנת בית דין, וזה לשונו:

ובתשובת הרשב"א שהביא מהרי"ק שרש קפ"ב מבואר שהוא משום שקיבל בפני בית דין וחשיב כתקנת ב"ד וכל שמקבל בפני בית דין יש לתקנתם כח בית דין שנעשה קנין.

אומנם זה לשון שו"ת מהרי"ק סימן קפא (דברי הרשב"א שמצטט הם דברי הרשב"א במיוחדות סימן סה):

נראה לע"ד דאפילו רבינו משה מודה בזה שתנאם עומד קיים אפילו בלא שום קנין ואחד מהם אין יכול לחזור בו וצריך כל א' מהם לקיים תנאו כל אותו זמן אשר קבעו לשותפות שהרי כתב הרשב"א בתשובה שאלה וז"ל ובתוספתא תניא רשאי בני העיר לומר כל מי שיראה אצל פלוני ופלוני יתן כך וכך וכל מי שיראה אצל המלכות יהא נותן כך וכך ורשאי לעשות קיצתן ורשאי הצמרים והצבעים לומר כל מקח שיבא לעיר נהיה כולנו שותפין בו. ורשאי החמרים וכו'. עד ומכאן נלמד שכל תנאי וכל קצבה שרוצין לעשות אפילו בעלי האומנות בממון רשאי וקיים כל שהסכימו בעלי אומנות בעיר כהצבעים וטבחים וחמרים ואומנים וכו' ש בני העיר. ועוד שהרי שנינו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך חכמים אומרים אינו יכול לחזור ואביו נמי מן הדין כמי שאינו הוא ואפ"ה אינו יכול לחזור בו ואף על גב דהתם קודם גמר דין יכול לחזור בו הסכמת הרבים יפה שאין היחיד יכול לבטלה עכ"ל הרשב"א והרי לך דס"ל דהיכא שרבים הסכימו אפילו אינם כל בני העיר אלא שהן כל בני האומנות שבאותו העיר שהסכמתו קיימת בלא שום קנין.

לענ"ד מדברי מהרי"ק והרשב"א נראה שלא באו לומר שדין נאמן עלי אבא הוא מדין תקנת בית דין, אלא שאין צריך קניין על הסכמה זאת. לכן אין צורך לחדש חידוש מפליג שמדובר בתקנת בית דין. מה גם שהרשב"א מחלק בין הסכמת יחיד שאינה תקפה עד לאחר גמר דין ובין הסכמת רבים, ומשמע מזה שנאמן עליי אבא דינו כהסכמת יחיד, ואם כן לא מדובר בתקנה של ביה"ד שהם שלושה. בנוסף, הדבר מועיל גם בעניין שלושה רועי בקר אף על פי שאינם בית דין ואינם יכולים לתקן תקנות.

לפיכך צריך לומר טעם אחר בדעת הרשב"א מדוע מועיל הדבר בלא קניין. נראה שטעמו הוא כפי שמצאנו בתוספות מסכת בבא מציעא דף עד עמוד א:

ואף על גב דיש מקומות דקנו בלא קנין בדברים בעלמא כגון בסנהדרין (דף כד). נאמן עלי אבא כו' דבאתן לך מחלוקת וכן (שם) דור לי בחיי ראשך דאין יכול לחזור בו התם דין הוא שיועיל כיון שיש להם תביעה זה על זה והם קבלו עליהם כך את הדין ולא דמי להיכא שאין לו שום תביעה.

כלומר, דווקא כשיש תביעה הדדית מועילה הסכמה בלא קניין, והסברה בזה היא כמו שכתב הרמ"א בחושן משפט סימן רז: "אגב דבעי למקני גמר ומקני". והיינו בהסכמת יחיד, אבל בהסכמה של רבים אין צורך בזה, וגם אין צורך בגמר דין, וכמו שכתב הרשב"א.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נראה לענ"ד שהרשב"א אינו חולק על האמור לעיל בדעת הרמ"ה, הרשב"ם והאור זרוע אלא הוא משלים את דבריהם: כתבנו לעיל שהטעם של הודאה נצרך במקרה של נאמן עליו אבא או השבע וטול כדי להסביר למה הדבר מועיל בלא קניין. אך קשה, למה במקרה שמקבל את אביו כדיין ולא כעד אין צורך בקניין, הרי אין פה עניין של הודאה, ולכן כתב הרמ"ה בסנהדרין שהטעם בנאמן עליו אבא הוא משום קניין, כפי שכתבנו לעיל? לכן נראה שמוכרחים לומר את הטעם דלעיל, שאגב דבעי למקני גמר ומקני, וזה שייך בתביעה הדדית שיש להכריע בה. יוער שטעם זה לא יועיל במקרה של השבע וטול, שכן שם הדבר ברור – אם יישבע ייטול, ולכן היה צריך את הטעם של הודאה דווקא, ואין זה דומה לתביעה הדדית שמקבל בה את אביו כדיין ואינו יודע מראש מה יפסוק.

לסיכום, יש שני חילוקים בדינים אלו של "נאמן עליו אבא":

כשיש עניין של הודאה ונאמנות, בזה מועיל הדבר מדין הודאה (רמ"ה, רשב"ם, או"ז).

כשאין עניין של הודאה ונאמנות, כגון כשמקבל עליו כדיין, בזה מועיל הדבר מדין קניין (רמ"ה), ולמרות שלא נעשה קניין הדבר מועיל מפני שאגב דבעי למקני גמר ומקני (תוספות, רשב"א).

את בדיקת הפוליגרף יש לדמות לענ"ד למי שמקבל את אביו כעד ולא כדיין, שהרי מקבל על עצמו את קביעתה בעניין מה שקרה, האם כדבריו או לא. לפיכך, קבלת הפוליגרף היא כהודאה בקביעתה.

חזרה מהסכמה להיבדק

אלא שבסימן כ' מבואר שקודם שנגמר הדין אפשר לחזור מהסכמה לג' רועי בקר אלא אם כן נעשה קניין. במקרה דנן לא נגמר הדין בטרם חזר בו האיש וגם לא נעשה קניין.

אומנם נחלקו רש"י ור"ת האם כשיצא מביה"ד יכול לחזור בו או לא, ראה תוספות שבועות לט ע"א, בית יוסף חו"מ כב, ורמ"א חו"מ כב ג. לפי שיטת רש"י, והרא"ש ועוד ראשונים חשובים מאוד אי אפשר לחזור בו לאחר שיצא מביה"ד. עיין בית יוסף חו"מ פז שכתב שדעת הרמב"ם אינה כן, אך הסמ"ע שם ס"ק ס' חלק עליו וכתב שדעת הרמב"ם כרש"י.

מלבד זאת, דעת הרי"ף שמכיוון שאמר לחברו השבע וטול – אינו יכול לחזור בו עוד. הדבר תלוי בגרסת הגמ' בבבא בתרא קכח ע"א, האם גורסים "השבע וטול" – נשבע ואינו יכול לחזור בו" או "השבע וטול ונשבע – אינו יכול לחזור בו". אלא שבזה פסקו הבית יוסף והשו"ע (וגם הרמ"א לא חלק) כדעת הרמב"ם ור"ת שיכול לחזור בו עד שיישבע.

לפיכך, לדעת הרי"ף, רש"י, הרא"ש, והרמב"ם אליבא דהסמ"ע שבמקרה שקיבל עליו את בדיקת הפוליגרף ויצא מביה"ד אינו יכול לחזור בו, לפי הרי"ף אף קודם שיצא, ולפי רש"י – לאחר שיצא.

לפי שיטות חשובות אלו נמצא שיש לזכות את האישה מאחר שחזר בו האיש מהסכמתו בלא הועיל.

אי הסכמה להיבדק בדיקת פוליגרף כראייה נגדית

בשו"ת הרא"ש כלל קז סימן ו' כותב שאדם שמתחמק מלענות תשובות הרי זה רגליים לדבר שהוא משקר. יש גם ראייה מקידושין סו שאם אומר לחברו שלח ואחוי, פשוט והראה את מומך,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והוא אינו רוצה – הרי זה מוכיח כדברי האחר, שאם לא כן למה מסתיר חברו את הדבר. אלא שאין זה דומה לגמרי לבדיקת פולגרף, ששם אם יראה את הדבר יהיה בירור מוחלט בעניין, ואילו הכא אינו בירור מוחלט, ולכן בניגוד לשם שיש ראייה נגדית, כאן יש רק רגליים לדבר. לפיכך מצאנו בפסקי הדין השונים דעות לכאן ולכאן האם אי הסכמה להיבדק נחשבת לראיה נגדית:

ראה פס"ד מיום ט' אייר תשס"ו (07/05/2006) של ביה"ד חיפה (הרב ישראל שחור, הרב מימון נהרי והרב יצחק מרוה) בתיק 1-29-6830 ופס"ד מיום ו' בתמוז תשס"ה (13/07/2005) של ביה"ד פתח תקוה (הרב שמואל פופוביץ, הרב ציון בוארון, הרב דוד מלכא) בתיק 1-21-4927 שכתבו כהדרך הראשונה.

מאידך גיסא, ראה מאמר של הרב יצחק אושינסקי ב"משפט צדק" טבת תשע"ט (דצמבר 2018) "שימוש בבדיקת פולגרף במסגרת הליך משפטי" שם כתב שסירוב להיבדק אינו ראיה נגדית.

ראה גם בסדר הדין בבית הדין הרבני של פרופ' אליאב שוחטמן עמ' 1074-1080 בעניין זה שהביא דעות שונות לכאן ולכאן.

לפיכך בנדון דנן שהאיש סירב להיבדק ואילו האשה נבדקה ואף נמצאה דוברת אמת יש דעות שלפיהן יש לדחות את תביעת האיש לחייב את האישה, ויש אפוא מקום לומר שהמוציא מחברו עליו הראיה.

חתימה על נייר חלק האם מחייבת

עוד טען האיש, שגם אם נקבל את טענת האישה שחתמה על נייר חלק, מכל מקום האמינה אותו בזה על כל מה שיכתוב, ואינה יכולה כעת לטעון טענות שונות נגד חיוב זה.

האיש מביא ראיה מכתובות דף כא עמוד א

אמר אב"י: לכתוב חתימת ידיה אחספא ושדי ליה בבי דינא, ומחזקי ליה בי דינא, (וחזו ליה) ולא צריך איהו לאסהודי אחתימת ידיה, ואזיל איהו והאי ומסהדי אאידיך. ודוקא אחספא, אבל אמגלתא לא, דלמא משכח לה איניש דלא מעלי וכתב עליויה מאי דבעי, ותנן: הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין.

רואים אפוא שאם אדם חותם על דף ואחר כותב מעל חתימת ידו שטר הריהו מתחייב לו כל מה שיכתוב.

אך באמת אין זו ראייה כלל, שבוודאי אם ביה"ד יודע את הסיפור האמיתי הוא לא יחייב את החותם דבר, שהרי לא התחייב כלל לאותו איניש דלא מעלי, אלא שביה"ד אינו יודע שכך קרה, וכאשר בא לפניו שטר שבתחתיתו חתם המתחייב הריהו מניח שהשטר נעשה כראוי ומחייב את המתחייב. לפיכך אם נקבל את טענת האישה שרק חתמה על נייר חלק לצורך חתימה על מסמכים למס הכנסה ולא כדי להתחייב אין לנו לחייבה. וניכרים דברי אמת.

ראה פתחי תשובה חו"מ סט סק"ו שמוכח ממנו שאם היינו יודעים את האמת שלא חתם אלא על נייר חלק שלא על דעת להתחייב ובא אחר וכתב הריהו פטור.

עוד מביא האיש ראיות לטענתו מדברי התומים סט ט, ערוך השולחן מה, נחל יצחק מה ועוד שאם חתם על נייר חלק ומסרו לאחר והאחר כתב עליו הריהו חייב בכל מה שיכתוב, שהרי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האמינו עליו. אך גם זו אינה ראייה כלל וכלל, שהרי מבואר שם בהדיא שדווקא כשמסר לו על דעת שיכתוב שטר, אך לא כמו בנידון דידן שלדברי האישה מסרה את הנייר החתום למטרה אחרת, לצורך בלאנק או כדי לסרוק אותה, ולא כדי שיכתוב ע"ג זה שטרי חובות ויחייב אותה שלא מדעתה כלל.

וז"ל הסמ"ע סימן מח סק"א:

דכשאדם צריך למעות ואין חבירו רוצה להלוות לו כי אם באופן זה שיתן לו סתם ממר"ם, כדי שיוכל לכתוב עליו סך הזיקותיו או שאר עניניו שיארע לו שאינו יכול למפרט עתה, עביד הוא דמאמין הלוה למלוה ומשתעבד ליה מרצונו לזה, וגם זה הוא בכלל אמרם עבד לזה לאיש מלוה, לעת דחקו הגדול.

וראה ערוך השולחן חושן משפט סימן מה ס"ה:

בעל דבר שחותם על השטר להתחייב את עצמו בשום דבר או לפטור את חבירו משום דבר אפילו חתם את עצמו כשלא קרא את השטר ואפילו ידענו שאינו יודע כלל מה שכתוב בשטר ואפילו נכתב השטר בלשון הגוים והדבר ברור שאינו יודע לקרות ואינו מבין הלשון כלל מ"מ מתחייב הוא בכל מה שכתוב בו כיון שלא חשש לקרותו וסמך עצמו על נאמנות של אחרים הוא גומר בדעתו להתחייב בכל מה שנכתב שם ולכן אף אם חתם עצמו על נייר חלק ומסרו לשליש או לבעל דבר מתחייב עצמו בכל מה שיכתבו עליו.

כלומר, ברור מתוך הדברים שמדובר באדם שרוצה להתחייב, ויודע שמתחייב בחתימתו או על מה שכתוב בשטר אלא שאינו יודע מה כתוב בו, או על מה שיכתבו על השטר, ומכיוון שחותם למרות שאינו יודע בוודאי סמך של הכותב והתכוון לשעבד עצמו למה שיכתוב, אך אין זה דומה לנדון דנן שלפי דבריה כלל לא התכוונה להתחייב לו.

סוף דבר, לא נמצאה כל ראייה שאם אדם חתם על נייר בלא כוונה להתחייב ובא מאן דהוא וכתב על הנייר שטר חוב שיתחייב לו החותם, ולכן אם נקבל את דברי האישה שלא חתמה על הנייר כדי להתחייב היא לא חייבת ולא כלום.

האיש אינו יכול לזכות מחמת נדון זה של חתימה על דף חלק, שהרי לטענתו לא חתמה על נייר חלק אלא על המסמך הכתוב.

המהנה את חברו האם אמרינן שמסתמא התכוון על דעת מתנה

האיש הביא את דברי תרוה"ד סימן שיז שאם פרנס את חתנו עליו לשלם לו, ולפיכך טען שגם אם לא התנו שנתנית הכסף מאביו של האיש היא בתורת הלוואה הריהם מחויבים לפרוע אותה.

אכן דברי תרוה"ד הללו נפסקו ברמ"א חושן משפט סימן רמו סעיף יז:

האומר לחבירו אכול עמי, צריך לשלם לו, ולא אמרינן מתנה קא יהיב ליה. ולכן מי שמאכיל לחתנו עם בתו יותר מזמן שקצב לו מזונות, צריך החתן לשלם לו מזונותיו כשיתבע ממנו, אבל לא מזונות אשתו. ודוקא דליכא הוכחה דנתן לו לשם מתנה, אבל היכא דמוכח דנתן לו לשם מתנה, רק אחר כך נפלה קטטה ביניהם ולכן תובע ממנו, פטור (ת"ה סימן שי"ז).

תרוה"ד מביא ראייה לדבריו מדברי הגמרא בבא קמא צג א:

ומצאתי שפסק מהרי"ח בשם רבינו אפרים מי שאמר לחבירו אכול עמי ואכל עמו חייב לשלם לו דמי מזונו משבור את כדי וקרע כסותי דחייב אף על פי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שמותר לו לשבור. ומייתי ראייה ה"נ אף על פי שאומר לו לאכול את שלו חייב לשלם.

כלומר, כשם שהאומר לחברו שבור את כדי חייב חברו לשלם לו אע"פ ששבר ברשותו, הוא הדין באכול עמי שחייב מדין נהנה, ואע"פ שאוכל ברשות – אין זה פוטר אותו מלשלם אלא אם כן יש אומדנא ברורה לחלוטין שהתכוון לפטרו.

אומנם הש"ך בסימן רמו סק"ט הקשה שבבבא קמא צג א נאמר שרק אם באו הכלים לידו מתחילה בתורת שמירה הריהו חייב, אבל אם לא – פטור, ואם כן יש לומר שגם כשאמור לחברו אכול עמי פטור, שהרי לא באו לידו המזונות מלכתחילה בתורת שמירה.

אומנם ראה קצה"ח רמו סק"א שביאר שתרוה"ד הבין את הגמ' הנ"ל בבבא קמא צג א שהחילוק בין בא לידו ללא בא לידו אינו תלוי באומדן דעתו כמו שהבינו התוספות, שאם לא בא לידו דעתו למחול ואם באן לידו בתורת שמירה לא התכוון למחול, אלא בכל עניין אין דעתו למחול, ומה שפטור אם לא בא לידו בתורת שמירה הוא מפני שהוא מזיק ברשות, ומזיק ברשות לדעת הרמב"ן אינו נקרא מזיק כלל וכלל ולא חל עליו כלל חיוב נזיקין, אך אם בא לידו בתורת שמירה הריהו חייב מדין שומר, ולא אמרינן סמסתמא מחל לו על חיובו במה שהרשהו. לפיכך היכא שחייב מדין נהנה אין לפטרו, שלא אמרינן במה שעשה ברשותו שמחול לו.

מכל מקום דעתו של התרוה"ד אינה מוסכמת, ושנויה במחלוקת ראשונים בהבנת הגמ' בבבא קמא (התוספות שם ועוד הרבה ראשונים הבינו את הגמ' דלא כהקצה"ח בדעת התרוה"ד), וכן במחלוקת הראשונים האם מזיק ברשות חייב או פטור, דדעת התוספות בזה אינה כהרמב"ן. הרמ"א עצמו לכאורה סותר את עצמו, שהרי כתב בחושן משפט סימן שסג סעיף י "אומר לחבירו: דור בחצרי, אין צריך ליתן לו שכר (ב"י בשם הרשב"ץ)". וראה מש"כ הפתחי תשובה חושן משפט סימן רמו ס"ק ג בשם הנודע ביהודה, שכתב הנו"ב תניינא [חו"מ] סוף סי' ל"ד וז"ל:

ומה שרוצה דמי מזונות מהיתומה שהחזיק על שולחנו, זהו מהלכות עמומות והדברים סותרים זה לזה בכמה מקומות, עיי' בב"י בחו"מ סימן קכ"ח [מחודש ב'] ובסוף סימן רמ"ו בהג"ה ובסימן ר"צ סעיף כ"ה וביו"ד סימן רנ"ג סעיף ה' ובאה"ע סימן ע' בבית שמואל ס"ק כ"ח, ולכן נלע"ד, אם אין לנו הוכחה ברורה שהאפוטרופוס כיון בתורת צדקה, והאפוטרופוס מוחזק בנכסי יתומים, ישבע האפוטרופוס שהיתה דעתו ע"מ לקבל תשלומין וינכה דמי המזונות ממה שבידו, והכל לפי ראות עיני הדיין איך היתה דעת האפוטרופוס בעת שנתן המזונות.

לפיכך ברור שלא נוכל להוציא מהאישה מחמת טענה זו שהיא מההלכות העמומות, והמוציא מחברו עליו הראיה.

יתרה מזאת, בנדון דנן גם תרוה"ד יודה שפטור מלשלם, שהרי כאמור לעיל בשם קצה"ח מה שמחייב התרוה"ד הוא במקום שחייב מדין נהנה, וקא משמע לן שאע"פ שהנהנה ברשות לא אמרינן שמסתמא מחל לו על חיובו כלפיו. אומנם מי שקיבל כסף מחברו אינו חייב מדין נהנה, חיובו הוא מדין לווה אם הייתה הלוואה. אך אם קיבל כסף ולא התנו שזה בתורת הלוואה אין שום חיוב להחזיר, והרי זה מתנה. אם לקח כסף מחברו שלא ברשות אינו כדן נהנה מחברו שלא ברשות שחיובו מדין נהנה, אלא חיובו לשלם את הכסף הוא מדין גזלן או גנב. מכיוון שכשקיבל ברשות אינו גזלן או גנב ומכיוון שלא התנו שיתחייב כדן לווה לפיכך אינו חייב לשלם כלל וכלל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם ראה שולחן ערוך חושן משפט סימן עט סעיף דף, ומקורו הוא גמ' בשבועות לד ע"ב:

ובאו עדים שמנה לו, אף על פי שלא ידעו אם דרך הלואה נתנם לו או דרך מתנה [...] אם טען תחלה: אמת שקבלתי ממך מנה אבל כמתנה היו או בפרעון חובי, נאמן, כיון שאינו מכחיש העדים, ונשבע היסת, ונפטר.

ראה שו"ע חו"מ נח סעיף ב שאם נתן הלווה מעות למלווה בעדים יכול המלווה לומר שמתנה נתן לו. ובוודאי שלא יחלוק התרוה"ד על מקורות אלו, ועל כורחך כדברינו, שמי שמקבל כסף מחברו אינו בתורת נהנה כלל וכלל.

לפיכך בנדון דנן שקיבלו כסף מאביו של האיש, אם לא התנו בפירוש שזה בתורת הלוואה הרי שזה בתורת מתנה, ודלא כמו שרצה האיש לטעון.

שבועת היסת

לאחר כל הנימוקים האמורים לעיל לפטור את האישה עדיין פש גבן לברר את נושא השבועה. מכיוון שהאיש טוען טענת ברי הרי שעל האישה להישבע שבועת היסת על טענתה שלא חתמה ולא התחייבה בהלוואה הנטענת. בימינו לא נהגו להשביע מסיבות שונות ולאור חומרת איסור השבועה לשקר, ונהגו לפשר קצת בעניין לפי שיקול דעת בית הדין. אומנם במקרה דנן יש ריעותות מרובות בגרסת האיש ובשטר ההלוואה. גם לפי האמור בשו"ע חו"מ צב יא יש לפטור את האישה בלא שבועה, ומכל מקום יש להטיל חרם סתם על מי שכפר ממון חברו ואינו משלם לו.

מסקנות

מכל האמור לעיל עולה כי האישה פטורה מלשאת בחוב הנטען כלפי אביו הביולוגי של האיש מחמת הנימוקים דלהלן:

א. יש רווח בין חתימת האישה לשטר, ולדעת הלבוש והש"ך מכיוון שיש ריעותא בשטר חוששין לנפילה וכיו"ב, ואין לגבות בשטר זה.

ב. יש ריעותא בגרסת האיש באשר למהות ההעברות היות שנכתב שהן החזר הלוואה ולא הלוואה.

ג. ביה"ד העלה את נושא החשד שמא כספי ה'הלוואה' לא נעלמו.

ד. בדיקת הפוליגרף דינה כרוב, ולכל הפחות יוצרת ספק, ומכיוון שהאישה נמצאה דוברת אמת בבדיקה זו יש לפטרה, שהרי המוציא מחברו עליו הראיה.

ה. מכיוון שהאיש הסכים להיבדק בפוליגרף בפני ביה"ד וחזר בו רק לאחר יציאתו משם לדעת הרבה פוסקים הוא אינו יכול לחזור בו, ולכן האישה פטורה.

ו. אי הסכמת האיש להיבדק לדעת הרבה פוסקים נחשבת כראיה לחובתו.

ז. אם נקבל את גרסת האישה, חתימתה על נייר חלק בלי מטרה להתחייב בחיוב כלשהו אינה מחייבת אותה. האיש בוודאי אינו יכול להישען על טענת חתימה על נייר חלק הואיל וטוען שהאישה חתמה על המסמך הכתוב.

ח. קבלת הצדדים את סכומי הכסף מאבי האיש לכד בלי שנאמר שזה בתורת הלוואה אינה מחייבת את האישה מדין נהנה.

ביה"ד פוטר את האישה משבועה בלא צורך לפשר בעניינה, אלא שביה"ד מטיל חרם סתם על מי שכופר ממון חברו ואינו מודה ומשלם לו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פס"ד זה ניתן לפרסום בהשמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום ה' בניסן התשפ"א (18/03/2021).

הרב גדעון שריון

הרב מנחם הגר

הרב שלמה תם – אב"ד

קובץ זה עלול להכיל שינויי עריכה והגהה